

回
向

Ekō

bpost

PB-PP

BELGIE(N) - BELGIQUE



Omgeving van de berg Hochstein, oost-Tirol

Heidi

jaargang 40 nr 3
herfst 2017
(of Ekō nr 155)

driemaandelijks tijdschrift
afgiftekantoor 2600 Berchem Uitbreidingsstraat
erkenningsnummer P303143

Inhoud

Kijken naar “loslaten” vanuit verschillende perspectieven	2
Hochstein, Oost-Tirol	12
Tempel-symbolen - deel 2	18
Nieuws uit de sangha	21
De stilte en het onuitsprekelijke	24
Ga voort op je eigen pad	30
In memoriam: Ulrich Libbrecht	34

Dit is een uitgave van het Centrum voor Shin-Boeddhisme. De redactie noch het Centrum voor Shin-Boeddhisme zijn gebonden door de bijdragen van derden, die overigens niet noodzakelijk de zienswijze van de redactie weergeven. Iedere auteur is verantwoordelijk voor zijn of haar bijdrage.

Wens je op de hoogte te blijven via onze
maandelijkse nieuwsbrief en/of het
elektronische Ekō magazine?
Schrijf je in via: <http://eepurl.com/bbbkGr>



Het Centrum voor Shin-Boeddhisme vzw en de Shin-tempel Jikōji erkennen de spirituele en morele autoriteit van de Jōdo-Shinshū Hongwanji-ha (in Kyōto, Japan) in de persoon van de 25ste Hoofdabt Go-Monshu Kōjun Ōtani, maar zijn voorts organisatorisch en financieel autonoom. Hun werking is afhankelijk van uw medewerking, uw waardering en uw steun.

Onze bankrekening is: IBAN nummer BE53 5230 8022 6553 en BIC-code TRIOBEBB bij Triodos Bank nv, Hoogstraat 139/3, B-1000 Brussel, op naam van het Centrum voor Shin-Boeddhisme vzw, Pretoriastraat 68, B-2600 Berchem-Antwerpen (België).

Klein woord vooraf

Voor gans het Jikoji-team dienen zich resoluut andere paden en andere tijden aan. Deze nieuwe Eko staat dan ook in het teken van de verandering, evenals het seizoen van de herfst.

De gewaardeerde voordracht van Lut eind 2015 heeft genoeg stof voortgebracht voor verscheidene afleveringen. In dit nummer volgt dan ook het derde deel, wederom in het teken van “loslaten”. Een vertrouwde vakantieplek in Oostenrijk heeft voor Heidi een verassing in petto. De geschiedenis verbonden met deze plek leidt tot inkeer en bezinning...

We gaan verder met exploratie van de symboliek achter de ornamenten van de Jikoji-tempel. In zekere zin zijn die ook in andere boeddhistische (mahayana) tempels terug te vinden.

Er volgen nog twee uittreksels uit pas verschenen boeken. Een “intermezzo” uit de Stilte en het onuitspreekbare van Antoon van Den Braembussche. En een vertaling door Fons van twee passages uit *Moving forward just as you are* (vertaald: “Ga voort op je eigen pad”) met een persoonlijke en toepasselijke invulling. Sterkte, moed en bedankt Fons !

Tot slot: een korte beschouwing bij het overlijden onlangs van Ulrich Libbrecht, West-Vlaams boeddhist ?

Een Eko om stil van te worden...



Kijken naar 'loslaten' vanuit verschillende perspectieven

Rechtzetting: dit tweede deel had normaal in Eko 154 moeten verschijnen in plaats van het toen verschenen derde deel.

Net zoals we vanuit verschillende perspectieven naar 'hechten' hebben gekeken, kunnen we ook op verschillende manieren naar 'loslaten' kijken. Net zoals we onze gehechtheden in verschillende situaties herkennen, kunnen we op verschillende gebieden, in verschillende lagen van ons leven, ook het 'loslaten' oefenen. Ook hier is het zó dat het ene gebied niet los staat van het andere, dat de perspectieven mekaar overlappen en/of aanvullen en dat wanneer we vanuit het ene perspectief aan 'loslaten' werken, dit ook invloed heeft op de andere gebieden in ons leven.

Loslaten is meestal niet gemakkelijk en roept soms angst en een gevoel van onveiligheid op. Je kunt wel overtuigd zijn dat je iets wilt/moet loslaten, maar je weet niet wat er in de plaats komt. Een eerste stap in het loslaten is dat je dit kunt zien, dat je het opmerkt en erkent, zonder ervan weg te lopen. Door het feit dat deze gevoelens (angst, onzekerheid, onveiligheid) er mogen zijn, ervaar je al een zekere rust.

Wat loslaten concreet inhoudt kan voor elk van ons iets anders betekenen en kunnen we vanuit die verschillende perspectieven bekijken.

Vanuit een psychologisch of psychotherapeutisch standpunt bekeken kan loslaten bijvoorbeeld bestaan uit het doorbreken van patronen. Patronen die je in je kindertijd hebt aangeleerd, die toen functioneel waren, maar die je nu in je volwassen leven belemmeren. Je hebt misschien geleerd om je ouders te pleasen, door dienstbaar te zijn, alle moeilijkheden te voorkomen, e.d., en ook in je volwassen leven blijf je

dat toepassen, op je werk en in je relaties. Daardoor kom je niet aan je eigen ontwikkeling toe, je weet niet wat je zelf wilt of wat goed is voor jou, je leeft niet echt je eigen leven. Soms denk je dat patroon te kunnen loslaten door van de ene relatie naar de andere, of van de ene

werkgever naar de andere te vluchten. Maar als je het zo interpreteert, handel je alleen langs de buitenkant. Probeer je dat patroon los te laten op een spirituele of esoterische manier, dan kan dat wel tijdelijk opluchting brengen, maar het neemt de oorzaak van je lijden niet weg.

Loslaten of doorbreken van patronen betekent in de eerste plaats dat je op persoonlijk/psychologisch niveau concrete vaardigheden aanleert, dat je contact maakt met je gevoel, dat je jezelf en je intuïtie ontwikkelt.

Als je vanuit je spirituele overtuiging oefent in 'loslaten' (o.a. via meditatie of mindfulness) kan dat een positieve invloed hebben op je omgeving, bvb. omdat je van daaruit geen claim legt op je partner (je partner is niet je bezit) of omdat je zelf evenwichtiger en rustiger in het leven staat.

Maar het is bijzonder belangrijk het volgende nooit uit het oog te verliezen: ons mensenleven vindt hier en nu plaats en moet hier en nu geleefd worden. De werkelijkheid van alledag, het samenleven met anderen, je plaats in je gezin, in de maatschappij, bieden tal van kansen om te groeien (zelfs - en vooral - via conflicten of ruzies) en het is onze verantwoordelijkheid om daar constructief mee om te gaan. Spiritualiteit of spirituele oefeningen mogen nooit een reden zijn om niet aan het leven deel te nemen. In het boeddhisme wordt het leven als mens als de beste en gelukkigste incarnatie beschouwd, omdat we als mens in contact kunnen komen met de Leer en zo de verlichting kunnen verwezenlijken. We moeten dan ook ten volle mens leren zijn.

Wees waakzaam en pas er voor op dat je jezelf niets wijs maakt, zorg dat je de beperkende patronen en de gehechtheid niet gewoon overdraagt in je spirituele beleving. Hans Knibbe haalt in een van zijn boeken een man aan die 'verlicht was op de *tatami*, maar contactgestoord in zijn relatie'. Dat gebeurt dus ook, en ook daarvoor moeten we waakzaam zijn. Het is duidelijk dat in dit laatste voorbeeld, naast be-

oefening op spiritueel gebied, ook nog werk te doen is op psychologisch vlak.

Je kunt de spirituele oefeningen dan ook niet gebruiken om aan bepaalde vereisten en uitdagingen van het dagelijks leven te ontsnappen.

* * *

◁◇ Spirituele tradities, hechten en loslaten

Vanuit spiritueel perspectief wordt er op een bijzondere manier naar hechting en loslaten gekeken. Veel scholen en richtingen onderkennen de kracht van hechting en waarschuwen er voor. Hechting aan personen, aan materiële zaken, maar ook aan overtuigingen of ideeën, wordt algemeen gezien als een obstakel op het spirituele pad en allerhande oefeningen moeten de leerling helpen in het loslaten daarvan. In nagenoeg elke traditie vind je rituelen en oefeningen die bijdragen aan een of andere vorm van onthechting, in de overtuiging dat dit een belangrijke stap is naar een beter en voller leven.

Ook vanuit de filosofische hoek zijn er altijd stromingen geweest die er op wezen dat een te grote bekommernis of begaanheid met uiterlijke, materiële zaken onze aandacht afhoudt van wat echt belangrijk is: ons welzijn, onze innerlijke rust, ons evenwicht (cfr. de stoïcijnen die weer heel actueel zijn).

René Gude, de Nederlandse Denker des Vaderland (1957-2015) schreef en vertelde over hoe het gedachtegoed van de sceptici en de stoïcijnen hem o.a. hielp bij het omgaan met en aanvaarden van zijn terminale ziekte.

In het **christendom**, wordt de leerling opgeroepen om de wereld achter zich te laten en een volgeling van Christus te worden. Jezus raadt de rijke jongeling aan: *'...ga naar huis, verkoop alles wat u hebt en geef het geld aan de armen, dan zult u een schat in de hemel bezitten; kom dan terug en volg mij'* (Marcus 10, 21).

En verder zegt hij aan zijn apostelen: *'Ik verzeker jullie: ieder die broers of zusters, moeder, vader of kinderen, huis of akkers heeft achtergelaten omwille van mij en het evangelie, zal het honderdvoudig ontvangen, ...'* (Marcus 10, 29-30).

Deze uitspraken van Jezus hebben (in het verleden) geleid tot de cultivering van een teruggetrokken, onthechte manier van leven, te beginnen met de woestijnvaders en verder gestalte gegeven door de vele kloosterordes, die tot enkele decennia geleden bloeiden. Het leven dat de monialen, de broeders en de zusters leidden werd door vele christenen aangezien als een meer verheven of 'heiliger' leven dan dat van de gewone mens. De drie geloften - gehoorzaamheid, kuisheid en armoede - hielpen bij het loslaten van algemeen menselijke gehechtheden en verzekerden een leven waarin plaats werd gemaakt voor het spirituele en voor een volledige toewijding aan God. Deze geloften werden zowel in de katholieke, de anglicaanse als de oosters-orthodoxe kerken afgelegd.

Tegenwoordig worden deze uitspraken anders en ruimer geïnterpreteerd: Jezus zou hiermee vooral bedoelen dat onze emotionele hechttingen en onze gehechtheid aan huis en geld een spiritueel leven in de weg staan. Hij zou daarmee *niet* bedoelen dat je je moet losscheuren uit alle verbanden waarin je leeft of dat je je moet lostrekken uit de wereld. Wat van een christen verlangd wordt is dat Jezus op de eerste plaats komt te staan, dat hij altijd de eerste is die je tegenkomt, in iedereen met wie je ook omgaat, dat Hij degene is die alle verhoudingen en relaties bepaalt.

Een christelijke praktijk die bijzonder gericht is op wat we nu 'loslaten' noemen, is de *versterving*.

'Wie achter mij aan wil komen, moet zichzelf verloochenen, zijn kruis op zich nemen en mij volgen' (Matteüs 16,24) heeft Jezus immers ook gezegd. Vandaar dat er van een christen wordt gevraagd zijn/haar kruis op te nemen, d.w.z. het lijden en de tegenspoed te aanvaarden die God zendt.

Om Christus echt te kunnen volgen moet je dicht bij het kruis zijn, dat mag je niet ontvluchten.

Je kruis opnemen is versterven en daardoor verheft een christen zich tot de Heer.

Naast het accepteren van het kruis dat je gezonden wordt, kun je ook zelf op zoek gaan naar oefeningen om te versterven.

Een andere praktijk die de christen kan oefenen in loslaten is het *vasten*.

Vasten is het doorbreken van de gewone routine van elke dag, waardoor je ook leert jezelf los te maken van vaste patronen. Vasten gaat dan ook niet alleen om het zich onthouden van voedsel of drank. We kunnen ons ook leren onthouden van boze of giftige gedachten, we kunnen ons ook leren onthouden van ongerechtigheid en van kwaad. Hoewel het vasten in de westerse seculiere consumptiemaatschappij grotendeels werd afgeschaft en verwezen naar de sector van de gezondheid en de wellness - vasten als therapie -, vangen we soms nog iets op van wat vasten op spiritueel gebied kan betekenen dank zij de ***islam***.

Naar het voorbeeld van de profeet [Mohammed](#) vasten [moslims](#) elk jaar in de negende maand van de islamitische maankalender gedurende de dag. Dit vasten is één van de [vijf zuilen van de islam](#) (geloofsbelijdenis, rituele gebeden, aalmoezen, vasten, pelgrimstocht naar Mekka).

Zieken, zwangere vrouwen, soldaten in oorlogstijd, jonge kinderen, reizigers en alle anderen voor wie het vasten een bedreiging vormt voor de gezondheid of vertragend werkt op herstel van een ziekte zijn echter niet verplicht om te vasten.

Naast het vasten kunnen vrijwillig extra gebeden worden gezegd gedurende de nacht. Moslims bidden gedurende deze maand meer om de geloofsovertuiging te doen toenemen.

Naast een maand van bezinning, is de ramadan ook een maand waarin extra aandacht geschonken wordt aan verdraagzaamheid, vrijgevigheid, liefdadigheid en samenhang.

Volgens de islam leert vasten de mens zichzelf te bedwingen en kan het eigenschappen aanleren als discipline, uithoudingsvermogen en vooral zelfbeheersing. Verder zou vasten het inlevingsvermogen in de armen versterken en het respect in de medemens en God vergroten.

Het ***soefisme*** (de mystieke tak van de islam, door ons best gekend via de wervelende derwisjen) beoogt alle gehechtheid los te laten en op te gaan in de Ene (Allah) tot men tot de realisatie komt dat het God zelf is die danst door en in mij.

Roemi (1207 -1273) verwoordt het zó:

'Miljoenen galaxieën vormen enkel wat schuim op die strandloze zee. Wij zijn draaiend uit het niets voortgekomen, sterren rondslingerend als stofdeeltjes. De sterren maken een cirkel en in het midden daarvan dansen we. Draaien en nog eens draaien splijt het gehecht zijn in twee. Elk atoom draait perplex rond en het is enkel God die om Zichzelf draait.'

In het ***boeddhisme*** krijgen hechten en loslaten nog een andere invulling.

Het einddoel van het boeddhistische spirituele pad is het bereiken van de verlichting en gehechtheid wordt gezien als een van de belangrijkste hindernissen in het realiseren daarvan.

Gehechtheid, begeerte, wordt - samen met haat (woede) en verdwazing (onwetendheid, begoocheling) - gezien als een van de drie *vergiften* (mentale neigingen, *klesa*) die ons hinderen of blokkeren op de weg naar verlichting. Het is dan ook geen wonder dat het boeddhisme bij uitstek de leer is van het loslaten.

Het is belangrijk om hier nog eens terug te komen op het verschil tussen hechten (bonding) en gehechtheid (attachment) dat we al aanhaalden: als we in het boeddhisme spreken over loslaten, dan gaat het in de eerste plaats over het loslaten van gehechtheid.

* * *

Boeddhisme, hechten en loslaten

Zoals we allemaal weten, gaat het boeddhisme over de opheffing van het lijden en in zijn omschrijving van wat ons lijden veroorzaakt, heeft de Boeddha onze gehechtheid (begeerte) als één van de basisoorzaken van het lijden aangeduid:

'Wat, o monniken, is de Edele Waarheid van de Oorsprong van het Lijden?

Het is de begeerte, steeds wederbestaan zaaïend, verbonden aan het verlangen naar genoegens, nu hier dan daar voldoening zoekend, het is de zinnelijke drift, de bestaansdrift en de bezitsdrift.

Dat, o monniken, noemt met de Edele Waarheid van de Oorsprong van het Lijden'.

En in zijn omschrijving van wat de opheffing van het lijden kan bewerkstelligen klinkt het zo:

'Wat, o monniken, is de Edele Waarheid van de Opheffing van het Lijden?

Het is van de begeerte de volkomen, restloze uitroeiing, het afstoten, uitdrijven, vellen, verdelgen ervan.

Dat, o monniken, noemt men de Edele Waarheid van de Opheffing van het Lijden'.

(Majjhima-nikaya, 141)

De Boeddha heeft de kracht van gehechtheid leren kennen vóór hij de verlichting realiseerde.

Robert Hartzema vertelt hoe Siddharta in zijn zoektocht bij een ascet in de leer kwam en er zes jaar bleef. Via vasten en doorgedreven meditatie-oefeningen probeerde hij te onthechten, in de hoop zo aan het lijden te ontsnappen. Er wordt gezegd dat hij gans die periode niet meer dan één jeneverbes per dag at en dat hij zo mager werd dat hij 'als hij zijn maag aanraakte, zijn ruggenwervels kon voelen'. Al zijn haar viel uit en hij was zo zwart als een verbrand skelet. De

D orpelingen waren voor hem even bang als voor een spook, en zelfs de goden begonnen zich zorgen te maken.

Na zes jaar ascese begon Siddharta te twijfelen of dit wel de juiste weg naar bevrijding was. Hij beseftte dat het ook een vorm van gehechtheid kan zijn om te verzaken aan alles en je lichaam (en geest) te pijnigen door je van alles te onthouden; hij zag dat grote gulzigheid en grote ascese in wezen allebei vormen van gehechtheid zijn. Hij besloot om weer te gaan eten, hij aanvaardde een kom melk (of rijst met melk) van een jonge vrouw en kwam zo langzaam aan weer op krachten.

De oplossing voor het lijden lag volgens de Boeddha in het bewandelen van *de Middenweg*, in het beoefenen van een levensstijl die het midden houdt tussen enerzijds je volledig laten meeslepen door wereldse begeerte en anderzijds aan alles verzaken of jezelf pijnigen door ascese.

De Boeddha zag dat volledige onthechting niet menselijk meer is en als mens is het goed om weten dat er gehechtheden zijn die voor de meesten van ons gewoon sterker zijn dan onszelf, hoe ernstig ook we oefenen op die Middenweg. De sterkste hechting die we kennen is onze gehechtheid aan het leven (bhava), onze levensdrift. Die levensdrift is sterker dan onze wil en gericht op zelfbehoud en op behoud van de soort. Het is een energie, een instinct dat ons richt op overleven en reproduceren. Als mens ervaren we dat vooral in de sexualiteit, in ons verlangen naar kinderen en in onze angst voor de dood. Maar onze sterke gehechtheid aan het leven uit zich ook in vele andere vormen zoals zoeken naar genot, materialisme, enzovoort.

De Boeddha omschrijft die gehechtheid als: '*... de begeerte, (...) verbonden aan het verlangen naar genoegens, nu hier dan daar voldoening zoekend, het is de zinnelijke drift, de bestaansdrift en de bezitsdrift*'. Hij zegt er ook bij dat het die begeerte is die naar een nieuwe geboorte leidt: '*... de begeerte, steeds wederbestaan zaaiend*'.

In haar boek 'De Leer van de Boeddha, zoals hij werd verkondigd,

zoals hij wordt gehoord' stelt Katharina Haemers: *'Deze gehechtheid aan het leven vormt de schakel tussen dood en een volgende geboorte: het is de impuls voor een nieuwe geboorte, de karmische levensdrang krijgt opnieuw vorm in een nieuw men'*. En: *'De geboorte is het begin van een nieuwe levensloop, een nieuwe existentie en tijdens dat leven zal de ervaring van lijden en dood zich ook weer opnieuw voordoen'*.

De Boeddha geeft ons inzicht in hoe ons lijden ontstaat en wat we er aan kunnen doen.

De Leer gaat over bewustwording, waarbij kennis en ervaring, theorie en praktijk, even belangrijk zijn.

In die bewustwording is het ervaren en erkennen van 'de ware aard van alles' cruciaal, namelijk dat alles veranderlijk is, getekend door lijden en zonder kern, zonder ego, zelfloos.

Alles is veranderlijk, alles is vergankelijk, maar wij willen dat alles blijft zoals het is, want dat geeft rust en/of zekerheid. Dat geldt ook voor onszelf: we hebben een bepaald beeld van onszelf, van de wereld rond ons en dat geven we niet graag op, daar hechten we aan, dat laten we niet los, want loslaten is bedreigend, loslaten associëren we met verlies, het maakt ons onzeker. Het is dikwijls comfortabeler om onwetend te blijven, dan om te accepteren hoe de werkelijkheid is.

Pema Chödrön zegt dat ons *'vasthouden aan het zelf of ego, de oorzaak is van het weggrennen van alles wat wij als onplezierig ervaren'*. (...) *'Wij blijven in onze cocon omdat we bang zijn. Bang voor onze gevoelens en voor de reacties die het leven bij ons oproept'*.

'Het boeddhisme verklaart dat ons streven naar vaste grond onder de voeten aan de basis ligt van dit ongemakkelijk gevoel. Vervolgens zegt de leer dat dit streven nergens toe leidt. Wij zoeken altijd naar een vast referentiepunt terwijl dit helemaal niet bestaat. Alles is tijdelijk. Alles is voortdurend aan verandering onderhevig, vloeiend, vluchtig en open. Niets is vast te pinnen op de manier waarop wij dit willen'. (...) 'Het lijkt er op dat gevoelens van onzekerheid de reacties van het ego zijn op de voortdurende veranderende werkelijkheid' (...) 'Bijna iedereen kent dit fundamentele gevoel van onzekerheid en vaak vinden we het verschrikkelijk'.

Het niet willen of niet kunnen of niet durven erkennen dat alles veranderlijk is, zorgt voor veel verdriet wanneer we de waarheid noodgedwongen onder ogen moeten zien.

Het boeddhisme wil de kennis over onszelf en over de wereld vergroten, onze onwetendheid wegnemen en in de plaats daarvan wijsheid en inzicht stellen. En daarnaast biedt het boeddhisme ook een pad (een groeiprogramma) langs waar we vrij kunnen worden van lijden en zorgen, langs waar we verlicht kunnen worden.

En wat is dan verlichting?

Ook dat heeft de Boeddha omschreven in termen van al dan niet gehecht zijn:

'Daar waar gehechtheid bestaat, daar is onrust; waar geen gehechtheid bestaat, daar is geen onrust. Waar er geen onrust bestaat, daar heerst rust; waar rust heerst, daar is geen begeerte; waar geen begeerte is, daar is geen komen en gaan. Waar geen komen en gaan is, daar is geen geboorte en dood; waar geen geboorte en dood is, daar is noch deze noch gene wereld noch iets dat ertussen ligt. Dat is het einde van het lijden'.

(Udana VIII, 4)

Hier wordt verlichting dus gedefinieerd als 'het einde van het lijden' en de voorwaarde om daartoe te komen is het loslaten van gehechtheid.

Dus, als we van ons lijden *ver-lost* willen worden, dan moeten we ons oefenen in *los-laten*.

* * *



Hochstein, oost-Tirol



Op de berg Hochstein in Oost-Tirol heb je een prachtig panoramisch uitzicht op de omringende bergtoppen. Daarom staat er tijdens onze jaarlijkse vakantie steevast een tochtje naar de Hochsteinhütte op het programma, waar je op het terras van het uitzicht én van een traditioneel gerecht kan genieten.

Reeds jaren zag daarboven op de bergtop alles er hetzelfde uit. We waren dan ook een beetje verrast toen we een hagelnieuw object in het vizier kregen : onder een mooi Schindeldakje (typisch Oostenrijkse houten dakpannetjes) hing er een grote smeedijzeren klok, de zogenaamde “Glocke für Frieden und Freundschaft”, een klok voor vrede en vriendschap.

Nu, er bevinden zich wel meerdere klokken in gans Oostenrijk, op zich niets wereldschokkends, ware het niet dat deze klok een initiatief is van het Interreligieus Team van Oost-Tirol en niet enkel van de Rooms-Katholieke godsdienst, die vooral in de kleine bergdorpjes nog steeds floreert.

De idee voor dit vredesproject begon met de zestigste herdenking in 2005 in Lienz van de tragedie van de Kozakkenvluchtelingen. Tijdens Wereldoorlog II werd Oostenrijk van 1945 tot 1955 bezet door vier geallieerde mogendheden. Zo had je een Britse, Amerikaanse, Franse en een Sovjet-Russische bezettingszone. Karinthië, Oost-Tirol en Stiermarken werden door de Britten bezet.

In juni 1945 werden er ca. 25.000 mannen, vrouwen en kinderen, die met paard en kar over de Plöckenpas naar de stad Lienz waren gevlucht, door de Britse bezettingssoldaten met geweld op treinen gezet en aan Rusland uitgeleverd. 95 % van deze vluchtelingen werden door de Russen naar Siberië verbannen en stierven daar in barre weersomstandigheden.

Slechts weinigen konden zich in de bergen van Oost-Tirol verschansen. Enkelen van deze verstekelingen konden uitwijken naar Amerika en Australië en tot op de dag van vandaag komen zij nog steeds terug om hun geschiedenis te herdenken.

De herdenking van deze tragische gebeurtenissen gaf het startschot om aan de Hochstein een plaats van bezinning en ontmoeting te creëren. Er waren verschillende ideeën hoe deze plek er zou kunnen uit zien. Eén ding stond vast : stenen vanuit de hele wereld zouden een belangrijke rol spelen.

Op 25 juni 2016 vond de inhuldiging plaats van een bijna 5 meter hoge toren met een 70 kg zware klok waarop de verschillende werelddelen afgebeeld staan, omringd door de symbolen van 12 wereldreligies. Op het fundament van de toren prijken stenen van wel 93 verschillende landen, waaronder ook België. Stenen uit Tibet, Mekka en het Wereldcentrum van de Bahai, liggen broederlijk naast stenen van de piramide van Gizeh, de rotskerken van Petra en van de Paaseilanden.



De klok nodigt mensen uit om “peter” of “meter” te worden van één of meerdere landen waarvan de toekomst je nauw aan het hart ligt. Misschien omdat je daar familie of vrienden hebt wonen, er op vakantie was of vrijwilligerswerk deed. De bedoeling is dat je telkens als je, niet alleen aan de Hochstein, maar waar ook ter wereld, een klok luidt, je denkt aan vrede en vriendschap in dat land. Een mooie gedachte om dit reisverhaal af te sluiten !

Heidi

je stem te horen verblijdt

en tòch,
je stem te horen verblijdt
zonder je 't zèlf beseft,
de afstand verkleint tussen jou en mij
het vacuüm vult zich
geleidelijk aan met warmte
kleur en zin

stap voor stap verkennen we de weg
de weg naar elkaar

elkaar stimulerend - “maak er werk van”
elkaar rustig bezinken latend -
“geniet ervan en overhaast je niet”
elkaar verkennend

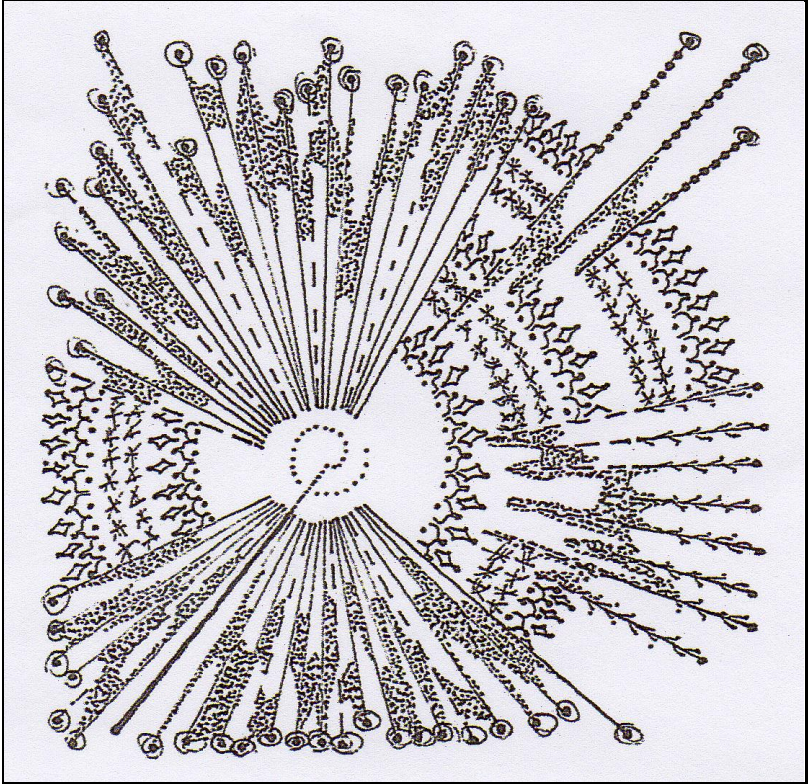
nu alvast de geest
de gevoelens
straks wellicht de hele persoonlijkheid

och, is dat nog lang
zò langzaam vordert het proces van inkleuren der schilderijen
van groeien naar openheid tegenover elkaar

och, een eeuwigheid lijkt het,
die laatste ontmoeting

en tòch,
je stem te horen verblijdt
zonder ik 't zelf besef.

Fons Martens - 18/01/85



door John

FLEMISH CANAL CRUISE 1917

"I saw God through mud." - WILFRED OWEN

"I too died at Passchendaele." - MARCUS CUMBERLEGE

A single recitation of Amida's Name
is enough to ensure birth in the Pure Land,
Great Masters Shan Tao and Honen assure us.
Why should we Westerners doubt them?
They were soaked in centuries of history.

Namo Amida Butsu.

"Don't worry, be happy.
I will open every door for you
and make it a brighter day
for you and everyone you meet."

Zen masters call it 'satori',
we know it as the Unhindered Path.
You find yourself where He needs you to be.
Everything falls into place
as though by a sudden Act of Grace.

Train your mind
to recognize the difference
between your wishes and wants,
your needs and your desires -
taking his guidance into account.
Fulfill your desires and ambitions,
especially where they benefit others.

Do only that to which you feel impelled.
For the rest remain quiescent.

Please, Amida, continue to do for me
what I cannot do for myself.
I am powerless over people, places and things.



lotusvormige voedselhouders

- om voedsel of snoep te offeren uit dankbaarheid
- zoete rijstcakes, rijst crackers, fruit (appelsienen, appels, bananen)
- bij (belangrijkere) feestdagen
- *vermits paar (zes) zijden: één vlak naar voren*



baldakijn (luifel)

- baldakijn opgehangen aan het plafond: meestal boven het Boeddhabeeld (in sommige tempels boven de zitbank;
- in het Reine Landsutra: belletje brengen muziek voort, zoals dharma die verspreid wordt



metalen lantaarn

- paar lantaarns aan plafond
- met kalavinka (de mythische vogel uit de Reine Landsutra's)
- of kraanvogel (in Japan: symbool voor 1000-jarige vogel, dus: eeuwig levend - verwijzing naar Hiroshima & Nagasaki in 1945 [en Fukushima in 2011??])



staanlamp

- paar staanlampen in de vorm van chrysant;
- langs de voorzettafel (maejoku) of langs altaar
- *vermits onpaar (drie) pootjes: één pootje naar voren*



aarden wierookvat

- blauwgroene aarden wierookvat
- wordt bij het merendeel van de vieringen gebruikt (wordt vóór het metalen wierookvat geplaatst)
- met familiewapen van Shinran Shōnins familie (*wisteria*, blauwe regen)
- wierookstaafjes worden **horizontaal** gelegd (ieder wezen is gelijkwaardig: “Ik ben leek noch monnik,” aldus Shinran Shōnin)
- de wierook wordt gebrand als symbool uit dankbaarheid, om de leer te verspreiden
- *vermits onpaar (drie) pootjes: één pootje naar voren*



doos met poederwierook

- zwart gelakte doos met poederwierook en witte rijstzand
- de wierook wordt gebrand als symbool uit dankbaarheid, om de leer te verspreiden
- met familiewapen van Shinran Shōnins familie (*wisteria*, blauwe regen)
- gebruikt bij speciale diensten: huwelijk, begrafenis, memoriaal, ...
- vooraf wordt een (of meer) houtskool blokje(s) aangestoken
- tijdens de dienst wordt de poederwierook hierop gelegd



souvenir van tempelruïnes

- van vervallen Japanse tempel op Hawaï door Ōchō-in (Shitoku) meegebracht
- symboliseert: *niets is blijvends...*



doos met wierookstokjes

- rond zwart gelakt doosje met familiewapen van Shinran Shōnins familie (*wisteria*, blauwe regen)
- wierookstokjes, die gebruikt worden bij alle diensten



sutratafel

- kleinere zwart gelakte tafel met sutradoos (met de 3 sutra's of basisteksten)
- (en soms nog een wasandoos op een aparte zwart gelakte wasantafel, niet in jikōji: 3 wasan-teksten in dichtvorm, geschreven door Shinran Shōnin)



wisteria

- *wisteria* (jōmon), blauwe regen
- belangrijkste familiewapen van de familie van Shinran Shōnin
- vinden we op verschillende plaatsen (ingangsdeur van de tempel, aan het plafond, op de zwart gelakte dozen, op de kesa)



Begin augustus herstelde de firma ROOF-IT een lek in het dak. En nam ook het platte dak boven de bibliotheek onder handen. Op lange termijn moet mogelijk het ganse dak vervangen worden.

Van 5 tot 11 september kwam Chewang Bhutia, deelnemer van de Tokudo-training die Fons in 2008 eveneens volgde, uit het verre Japan op bezoek voor een verblijf in België. Op 6 september was hij in Jikoji te gast.

Een eerste overleg in juni over de toekomst van Jikoji kreeg op 24 september een vervolg. Jeannine nam deze keer de taak van gastvrouw op zich in het landelijke Lint. Dankjewel, Jeaninne !





De stilte en het onuitsprekelijke



Antoon Van den Braembussche, filosoof, dichter, kunstcriticus en tevens regelmatig en gewaardeerd deelnemer aan de donderdaagse meditatiesessies in Jikoji, schreef recent *De stilte en het onuitsprekelijke*.

Binnen het Vlaams academisch landschap geldt hij als een van de weinigen die een brug slaat tussen oosterse en westerse mystiek en gedachtengoed. Zijn werk kan ondertussen rekenen op heel wat waardering. Niet enkel omwille van het onderwerp dat Antoon aansnijdt, maar vooral door de manier waarop hij dit doet. Hier volgt een greep uit de “Kleine Filosofie van de Stilte” (Intermezzo I)

Ecologie van de stilte. – De drang om steeds meer gebieden tot stiltegebieden te verklaren, om lawaaihinder te bestrijden, de wil om als het ware een “erfgoed van de stilte” te beschermen, de droom om een “topografie van de stilte” te ontwikkelen, dit alles wijst op de toenemende noodzaak aan een ecologie van de stilte. Noodzaak ook aan herbronning, aan een supplement van de ziel, aan geestelijk tegenwicht.

Religie van de toekomst. - Wellicht is de stilte de religie van de toekomst, zodat eenieder in het onuitsprekelijke de Andere ontmoet, voorbij elke doctrine en elke religie, voorbij deze of gene cultuur. Religie in de zin van een *sensus communis*, een gedeeld, wederzijds, basaal gevoel. In de wereldwijde afschuw voor terreurdaden komt reeds een dergelijke begin van een transculturele, inter- en transreligieuze, gedeelde religie van de stilte tot uiting. Een religie waarin de oorspronkelijke betekenis van religie, namelijk *religare* of “verbinden”, eerst gestalte krijgt.

Stilte en schrijven. - Men kan niet genoeg benadrukken hoe belangrijk stilte voor het schrijven is. Stilte niet enkel als geboortegrond van inspiratie, maar ook stilte in de tekst zelf, de ogenblikken waarop het zwijgen primeert en stilte een episch karakter krijgt.

Het wenen van de stilte. - We leven in een beeldcultuur waarin je soms het wenen van de stilte kan horen. Het is het stille wenen dat achter de journaalbeelden schuilt wanneer we de ene na de andere verschrikking zien en waarbij we als toeschouwers veroordeeld worden om machteloos toe te kijken. De stilte als het in de kiem gesmoorde protest, dat ongemerkt de gedaante aanneemt van een ingehouden woede.

De taal van het overleven. - De taal van het overleven spreken is vaak al niet meer voldoende: deze wereld biedt daarvoor écht te weinig waarborgen. Maar ook de taal van de liefde is al te veel aangetast. Zou dit verklaren waarom, althans in het Westen, authentieke schrijvers alleen nog over de taal zélf schrijven? Is dit een uiting van Ekō jaargang 40 nr 3 (of Ekō nr 155)

onmacht of van een superieur inzicht? Is het een noodzakelijke therapie, een soort opschrobben van de taal zodat zij niet langer ongestraft en ongemerkt de manipulatie belichaamt?

Hegel en de stilte. – In het Voorwoord van de *Fenomenologie van de Geest* spreekt Hegel over de geboorte van een nieuwe wereld en het belang van de stilte hierbij. Stilte als gisting van de idee, als het onbestemde voorgevoel van iets onbekends, als tasten in het duister waarin uiteindelijk eensklaps een nieuwe wereld oplicht.

Stilte en humor. – Men kan belang van stilte voor humor niet onderschatten. Humor wordt geboren uit stilte, het onverwachte oponthoud, de korte adempauze waarin de *déclic* plaatsvindt, of waarin het absurde eerst doordringt. Als in een flits. Een banale kortsluiting. Een blinde vlek in de geest. De stilte zit in de aarzeling, de haperende tijd, het genie waarmee de humorist de komische timing beheerst.

Stilte als baarmoeder van de filosofie. – Zonder stilte is er geen wijsgerig denken mogelijk. Aan het denken gaat altijd een stilte vooraf, waarin het denken nog ongeboren, zwanger en ongevormd is. Dit stilzwijgen is bij momenten zeer angstwekkend, een *horror vacui*, een angst voor de leegte, de angst voor een geblokkeerde, versteende stilte. Maar ze is als voorgeborchte onontbeerlijk, want enkel uit deze ondoorgrondelijke stilte ontstaat de gedachte die waarachtig wijsgerig kan worden genoemd.

De waarde van de stilte. - Alleen wanneer de stilte een taboe betreft, is zij het waard verbroken te worden. In alle andere gevallen verdient zij omzichtigheid, ontzag en zelfs mededogen.

Dans en trauma. - Onderschat wordt hoezeer innerlijke kwetsuren uit het verleden die worden onderdrukt, uiteindelijk in het lichaam worden opgeslagen. Gegrift in flarden vlees, stiltes, fragmenten van bewegingen. Een eindeloze keten waarin het lichaam zijn vergeten verhaal vertelt. Het diepe geheugen van het vlees. Het is hier ook dat de dans het karakter verwerft van een catharsis, het louteren, meer nog: het bevrijden van vroege trauma's die in het lichaam bevroren liggen...

In poëzie belichaamt de witheid de stilte. Het wit dat er altijd is in de letters, tussen de letters, tussen de regels en uiteindelijk als restruimte rond het gedicht. Wellicht was Mallarmé de eerste die dit heeft gezien: hij beseftte als geen ander dat de witheid van het papier een *betekenisvolle* stilte is.

Stiltefobie. – Ons huidige cultuur is in alle opzichten gekenmerkt door een abnormale angst voor de stilte. Alsof stilte een teken is van gevaar, bedreiging, dood. Alsof de alom geroemde flow van onze huidige cultuur schipbreuk zou lijden op de golfbrekers van de stilte. Is het daarom ook dat mensen, die alleen zijn, neuriën, fluiten, 'hummen', brommen, de keel schrapen, tot zichzelf spreken of doelloos TV of radio luisteren, zelfs wanneer ze met iets geheel anders bezig zijn?

Weerklank van de stilte. – De stilte is geen afwezigheid van geluid, wel integendeel: als vibratie, als plantaardige resonantie grijpt ze dieper in, zindert ze na, op onnavolgbare wijze. Dit verklaart waarom stilte vaak als innerlijke stem wordt ervaren in het niemandsland van de ziel. Vandaar ook de prachtige, Chinese uitspraak: "Stilte is niet de afwezigheid van geluid. Stilte is de diepste klank".

Stiltenisse. – Er waren ooit in het Nederlands prachtige woorden voor stilte die verloren zijn gegaan. Een woord als *stiltenisse* bijvoorbeeld, dat een herinnering oproept aan beeltenis, vroeger ook *beeltenisse* genoemd. De stilte verschijnt hier als een beeld, een sculptuur, de stilte van het onverhulde, dat tegelijk aanwezig en onzichtbaar is.

Stilte ten gehore gebracht. – Pas als de stilte ten gehore wordt gebracht, is zij letterlijk veelzeggend. Het is juist in de stilte dat de eenzaamheid niet enkel tot haarzelf komt, maar een ultiem middel wordt tot communicatie, tot mededeelzaamheid, tot een spreken in het ongerijmde, waarin het ik een brug slaat met de Ander in zijn anders zijn, in zijn eigen absolute eenzaamheid. Deze stilte belichaamt, net als de muziek, een onverhoopte taal: een universele taal die elk woord overbodig maakt.

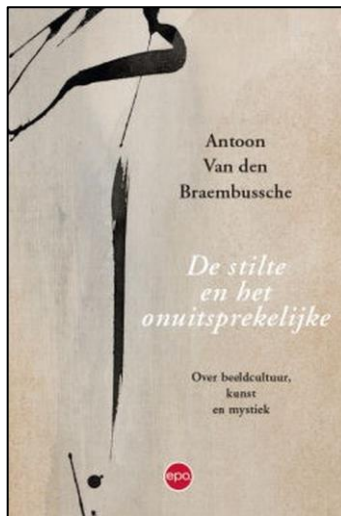
Stilte en architectuur. – Het belang van stilte voor architectuur kan nauwelijks worden onderschat. De stilte veruitwendigt zich hier vaak als leegte, als een negatieve, vergeefse, verloren ruimte. De verloren, lege of stille ruimte is als het ware de uiterste bouwsteen van architectuur. Zij belichaamt tevens een esthetisch principe, namelijk *Ma*, een Japanse notie die letterlijk “tussenruimte” of “ruimte tussenin” betekent. Het mooiste voorbeeld hiervan is de Japanse tuin, de droge zentuin of *kare sansui*. Hier blijkt dat uiteindelijk de leegte krachtiger is dan wat zichtbaar is. De stilte wordt gecreëerd dankzij de extreme en uitgebreide naaktheid van de tussenruimte, een zone van stilte die tegelijk ongemerkt een onwezenlijke, sacrale leegte wordt...

Stiltegids. – Dat we niet langer vertrouwd zijn met stilte, dat we in groten getale van de stilte zijn vervreemd blijkt uit het feit dat er nu heuse stiltegidsen bestaan die bezoekers in stiltegebieden begeleiden of rondleiden. Men kan het ook anders uitdrukken: het stiltegebied is voor ons niet langer natuurlijk maar fungeert eerder als museum. Een cultureel artefact, niet langer een natuurlijke habitat...

Stilte als commodity. - De tijd is niet veraf, zo ze al niet is gearriveerd, dat stilte wordt gecommmercialiseerd, als koopwaar wordt aangeboden. Zo las ik onlangs een advertentie voor de huur van iemands tuinhuisje die als titel droeg: Stilteplek te huur...

Antoon Van den Braembussche | De stilte en het onuitsprekelijke – Over beeldcultuur, kunst en mystiek | Epo | ca. 150 pagina's

<http://antoonvandenbraembussche.be>





Ga voort op je eigen pad



Sommigen van mijn gesprekspartners, buren of vrienden kijken verrast op als ze mij in persoon ontmoeten of aan de telefoon horen praten: ze merken bijna niet aan mijn manier van doen/praten/glimlachen dat ik sinds een paar weken zo ziek zou zijn... Het is alsof ik de ernst van mijn eigen gezondheidssituatie niet ten volle beseft. Zelfs één van de specialisten van het ziekenhuis Sint-Augustinus reageert op deze manier. Ik word er stil van! Tot ik een boekje in handen krijg, geschreven door onze nieuwe monshu() en net vertaald in het Engels: **Moving Forward Just As You Are - Living in These Uncertain Times**. Een paar tekstjes brengen mij rust: zij geven beter aan hoe ik me voel - misschien raar, maar toch reëel...*

(p. 24-25)

Of het nu de persoon is die kan glimlachen wanneer hij over de dood praat en hetgeen daarna zou gebeuren, of het is de persoon die aan het leven gehecht is en die de dood haat, wie van beiden verstaat de kostbaarheid van het leven beter?

De laatste tijd horen we in Japan vaak praten over hetgeen met *shūkatsu* (***) wordt aangegeven, namelijk de manier waarop men het einde van iemands leven verwelkomt. Wanneer we ons een comfortabel en zorgeloos leven in de oude dag proberen voor te stellen, houdt dit natuurlijk een goede relatie met anderen in. Een andere factor die meespeelt, is of we het begrip dood kunnen aanvaarden en omhelzen.

Hetgeen volgt, is een verhaaltje dat zich een lange tijd geleden heeft afgespeeld. Ooit was er een Shintempel-begeleider (of hoor je liever Shinpriester...) die ook op de universiteit les geeft. Op zekere dag wordt hij ziek en moet hij opgenomen worden in het ziekenhuis. Ook al vertelt zijn arts hem geen details, hij voelt blijkbaar aan dat zijn tijd er weldra zal opzitten. Desondanks blijft hij opgewekt en glimlachend tijdens zijn gesprekken met anderen omtrent de dingen die na zijn overlijden in de nabije toekomst zouden gebeuren. Hij is in staat zo te handelen omdat hij zijn eigen dood ten volle heeft aanvaard en er geen moeite meer mee heeft. Ik vermoed dat, als er niet een soort religieuze of spirituele basis aanwezig is, het heel hard is de dood te aanvaarden en te omhelzen. Worden we niet geconfronteerd met het probleem dood, maar zijn we daarentegen gehecht aan het leven, dan lopen we het risico geobsedeerd te zijn met dit leven en deze wereld. Maar, van zodra dan het moment aanbreekt waarbij we daadwerkelijk met de dood geconfronteerd worden, zal die dwangmatige gehechtheid aan het leven ons geen reële oplossing noch een gerust gemoed bieden.

Niemand ontsnapt aan de dood. Dus de vraag is: “Leiden we ons leven zodanig dat we een afschuw hebben van de dood, of zodanig dat we de dood aanvaarden en omhelzen?” Wanneer we tijdens ons leven de dood niet kunnen aanvaarden, aanvaarden we eigenlijk het leven ook niet ten volle. Met andere woorden: we leven niet op een manier die aantoont dat we de kostbaarheid van het leven dat ons is gegeven ten volle appreciëren.

(*) Onze hoofdtempel (Jōdo-Shinshū Hongwanji-ha in Kyoto, Japan) heeft sinds 2014 een nieuwe *monshu*, met name Kojun Ohtani, de 25ste hoofdpriester sinds de stichting.

(**) *shūkatsu* (就活 job jacht) is een woordspeling gebaseerd op de oorspronkelijke term voor de zoektocht naar een baan, voor een student het overgangsrutueel naar het professionele leven. Hier wordt hij gebruikt als verwijzing naar de voorbereidende werkzaamheden die men maakt voor de dood, nogmaals een overgangsrutueel. Deze voorbereidingen omvatten taken als het opstellen van een *bucket list* (verlanglijst), en de planning van zijn/haar eigen begrafenis.

(p. 28-29)

Of we nu leven over een lange periode of niet, of we nu veel geld verzamelen of niet, of we nu beroemd gaan worden of niet - dat is allemaal niet belangrijk. Het belangrijke is wel: "Hebben we het 'leven' ten volle geleefd?"

Het is niet zeker dat mensen een hoge leeftijd gaan bereiken. We weten niet wanneer we gaan overlijden. Over het algemeen zal de maatschappij een persoon die relatief lang geleefd heeft beoordelen en daarbij zeggen of hij/zij een volwaardig leven heeft gehad. Anderzijds, wanneer een kind of een jonge persoon sterft, denkt men over het algemeen dat die persoon te vroeg is overleden en dat hij/zij wellicht langer had willen leven. Maar is dit niet de verkeerde manier om die situatie te bekijken? Ik denk niet dat we de waarde van het leven kunnen bevatten door ons slechts te baseren op haar lengte in termen van tijd.

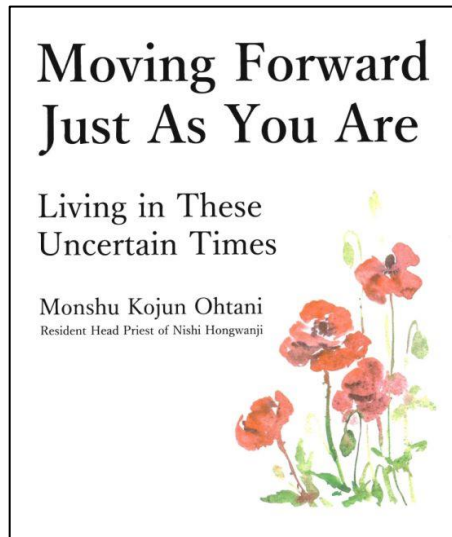
Wanneer iemands leven ten einde komt, is het wel belangrijk zich af te vragen of die persoon of zijn/haar naasten kunnen getuigen dat hij/zij het leven ten volle heeft geleefd. Mij zijn een aantal leden uit Shin-tempels bekend wiens kinderen op wel erg jonge leeftijd zijn overleden. Zelden hoor ik hen zeggen: "Het is toch spijtig dat mijn kind zo jong is gestorven." Integendeel, ik hoor ze dikwijls zeggen: "Ook al was het nog jong, mijn kind heeft een waardevol leven achter de rug, dat een grote en positieve invloed heeft gehad op anderen."

Ik vermoed dat de maatschappij de waarde van iemands leven over het algemeen slechts afmeet aan standaarden als de lengte van zijn/haar leven, de hoeveelheid geld die die persoon verzameld heeft of de resultaten die hij/zij heeft kunnen verwezenlijken. Maar als wij ons zouden bevinden in de plaats van de persoon die is overleden en ons slechts zouden beoordelen volgens die standaarden, denk ik niet dat we tot de conclusie zouden kunnen komen: "Ah, wat was mijn leven waardevol!" Wanneer ik overlijd, hoop ik tenminste bij mezelf te kunnen bedenken: "Wat een fantastisch leven heb ik achter de rug!" en iedereen te bedanken.

Dood kan vandaag een feit worden, of morgen. Wanneer het ook moge zijn, als ik ieder ogenblik kan leven zodat mijn laatste mag

gepaard gaan met de gedachte hoe fantastisch mijn leven wel is geweest, zou dat niet een ferme manier zijn om te leven? Uiteindelijk zijn het niet de andere personen die de waarde bepalen van iemands leven. Maar als we kunnen leven zoals hierboven aangegeven, zal dat zonder twijfel een heilzame invloed hebben op de mensen rondom ons.

Fons Martens
30 augustus 2017



In memoriam: Ulrich Libbrecht

Op 15 mei 2017 overleed Ulrich Libbrecht, professor sinologie aan de KU Leuven. Van 1983 tot 1987 volgde ik les bij hem.

“Eigenlijk is het boeddhisme een heel herdere vorm van denken (of gebruikte hij de term “filosofie” ?)” klonk zijn openingszin in de aula toen we in de cursus Chinese filosofie bij boeddhisme aanbeland waren. Voor het studentenpubliek zou hij zijn sympathie voor boeddhistische en taoïstische denkbeelden alleszins niet wegsteken. In het eerste bespeurde hij een logica die ook aanwezig was in de wiskunde, in het tweede de betrokkenheid met de natuur. Beiden lagen hem beter dan de katholiek-christelijke beleving uit zijn jeugd. Al die jaren herhaalde hij dit persoonlijk statement, temidden van een katholieke instelling.

Na zijn pensionering ging hij hier openlijk over schrijven. Zo sprak hij in “Boeddha en ik” zelfs over een christendom dat “boeddhisering” nodig had. Reeds tijdens mijn studentenjaren broedde hij op een comparatieve filosofie, een groot systeem waarin ook niet-westerse (lees:Indische en Chinese) levensbeschouwingen evenwaardig naast die van het westen konden prijken. Libbrechts boeken zijn dan ook een rijke bron waarin denkbeelden, concepten en ideeën uit oost en west nu eens verbonden, dan weer voorgesteld worden als heel eigen aan de specifieke cultuur. Enkel spijtig, vond ikzelf, dat hij niet wat eleganter en luchtiger schreef.

Weten mediteren of deelnemen aan een boeddhistische ceremonie heb ik hem eigenlijk niet. De mystieke ervaring waarvoor hij open stond, zocht hij vooral in de natuur. Zen en theravada boeddhisme genoten zijn voorkeur. Het vajrayana zag hij eerder als magie, reine land scholen waren voor hem volksdevotie.

Sven

Rooster der bijeenkomsten – herfst 2017

Je bent iedere dinsdagavond welkom om 20 uur voor het **dharmagesprek** (de leer van de boeddha).

Wens je ook de **ceremonie** mee te maken, kom dan om 19:30 uur.

Als onderwerp van het **dharmagesprek om 20 uur** volgen we het thema van de maand of laten we ons inspireren door de gebeurentenissen van de week of de dag.

Hierbij trachten we ook telkens – voor zover het tijdsbestek het toelaat - de leer te *hertalen* naar de realiteit van hier en nu. En we voorzien ook voldoende ruimte voor inbreng van de deelnemers.

Voel je dus welkom!

Dharmagesprek iedere dinsdag 20-21.30 u.
maandthema

september '17	<i>Overzicht van religies (in de wereld, in Antwerpen)</i>
oktober '17	<i>Heb respect voor het milieu</i>
november '17	<i>“Sta open voor Boeddha’s oproep,” aldus Shinran Shonin</i>

ceremonie iedere dinsdag 19.30-20 u.

	sep	okt	nov	dec
Sambutsuge	26	24	28	26
Juseige	05	03	07	05
Amidakyo	12	10	14	12
Junirai	19	17	21	19
Shoshinge		31		
Shoshinge zondag 10 u.			12	

meditatie sessie verantwoordelijke

<i>veelal</i> 2de donderdag van de maand	19.30-21 u.	Sven Vanderbiest (sven.vanderbiest@telenet.be)
---	-------------	---

cursus 's zaterdags 10-12.30 u.

Deze herfst zijn er geen cursussen gepland.

extra activiteiten

di 26/09 19:30 **O-Higan** (Herfst-equinox)
zo 12/11 10:00 **Ho-on-ko** ('Feest van dankbaarheid' voor Shinran Shōnin
en de gedachtenis van zijn overlijden)

Hou de website in de gaten... of beter nog:
blijf op de hoogte en schrijf je in via: <http://eepurl.com/bbbkGr>





Jikōji

慈光寺

Tempel van het Licht van Mededogen
Centrum voor Shin-Boeddhisme vzw

Pretoriastraat 68 - B-2600 Antwerpen (Belgium)
www.jikoji.com ☎ info@jikoji.com

Verantwoordelijk uitgever
Rev. Daijō Fons Martens

ISSN 1370-0243 - *Overname toegelaten mits
bronvermelding en bewijsexemplaar*



Herfst Landschap - Sesshu Toyo (1420-1506)



Werkten mee aan dit nummer

Fons Martens, Antoon Van den Braembussche,
Heidi Verwimp, Lut Van Schoors, Marcus
Cumberledge, Sven Vanderbiest, John
Roosemeyers

XPO - 2640 Mortsel